

MWONGOZO WA KUSAHIHISHA FASIHI 102\3

SEHEMU YA D SHAIRI

1 Anwani

Kiswahili

Sifa kwa Kiswahili

$1*2=2$

2 Mbinu ya tashihisi\uhaishaji Kiswahili kimepewa sifa ya binanadu kwa kuwa mtoto mwema

$2*1=2$ (kutaja na kueleza

3 Toni ya furaha

Mwana mwema huleta furaha $2*1=2$ 9 kutaja na kueleza

4 Uhuru wa kishairi

- Inkisari (kufupisha)

Mifano

Kutumika – ukitumika

Ungiavyo – uingiavyo

Uluumbika – uliumbika

- Kuboronga safuri

Mwana mwema Kiswahili – Kiswahili mwana mwema

- Lahaja – ja mwana uchangani

- Matumizi ya ritihaa ‘ne

5 Bahari

i) Tarbia :mishororo mine kila ubeti.

ii) Mathnawi: lina vipande viwili yaani ukwapi na utao.

iii) Mtiririko :Vina vinatiririka hata ingawa kila kipande ni tofatuti.

$$2 \times 1 = 2$$

6. Muundo

i) Shairi lina beti saba.

ii) Kila Ubeti una mishororo mine.

iii)Kila mshororo una migwo miwili.

iv)Shairi lina kituo / kiishio

V) Vina vya kati na mwisho vinatiririka isipokuwa mshororo wa mwisho

$$(4 \times 1 = 2)$$

7. Ujumbe katika ubeti wa saba.

i) Kiswahili kimeshindwa kilatini kwa kuuimbika kwa vina.

ii) Kiswahili kina vina vina mwafaka.

iii)Kiswahili kitapewa medali.

iv) Hakuwezi kutokea lugha ya kukishinda Kiswahili.

8.Na milele hutavunda – Hakuna wakati Kiswahili kutaharibika.

Kiswahili ni lugha yenye umuhimu.

2. Nafasi ya vijana katika jamii

1) Wana (jinsia zote) Ni wasomi- vijana kama Tila, Umu na Mwaliko walikuwa wenye bidii masomoni.

2) Walanguzi wa dawa za kulevya — Dick alikuwa akilangua za kulevya kwa muda wa miaka kumi.

- 3) Wenye bidi Umu na Dick walikuwa na bidii katika masomo yao.
- 4) Wajinga - vijana wengine wa kike walikubali kukeketwa. Wengine waliiga dunia na wengine kulazwa zahanatini.
- 5) Waraibu wa dawa za kulevya- Dick anasema kuwa alikuwa akitumia dawa hizi ili kujirahisishia kazi yoke ya kulangua.
- 6) Wapenda fujo vijana ndio waliotumiwa na wanasiasa kuute-keleza uovu wa mauaji na kuyaharibu mali ya wenzao.
- 7) Katili- kuna vijana waliowabaka mabinti zake Kaizari na kumuumiza mke wake.
- 8) Wasio na huruma- vijana wengine walikuwa wakiwaua wenzao bila huruma.
- 9) Wasio na msimamo dhabiti- vijana wengine wakipotoshwa na wanasiasa bila kuwaza na kuwazua.
- 10) Vijana ni wepesi wa kushawishika-wnasaidia viongozi kupata kura lakini baadaye viongozi hao wanawasahau
- 11) Vijana jasiri-wanaendeleza mapinduzi yao licha ya askari kuwaelekezea risasi na vitoza machozi
- 12) Vijana wamepevuka kimawwazo-mfano tila
- 13) Vijana wamewajibika –vijana ambao walitumwa na mashirikanyasiyo ya kiserekali kutoa huduma za ushauri na uelekezi wanwasaidia mwanaheri na lime kwa kuwapa matibabu

3. Umuhimu wa mashirika ya misaada

☛ Mashirika ya kidini yanaungana pamoja kuwasaidia waathiriwa kwa kuwapa chakula katika kambi mbalimbali

☛ Kituo cha Benefactor kimeokoa maisha ya watoto wengi;

🌐 Mwaliko

🌐 Mtoto aliyeokolewa na Neema na watoto wengine

☛ Shirika la jeshi la wajane la Wakristu linasaidia maisha ya mayatima kama vile

Chandachema, Umu na Mwanaheri uk95

☛ Shuleni tangamano iliwasaidia wanafunzi kama vile mwalimu Dhahabu anamwambia Umu arudi darasani anapoona amekumbwa na mawazo

☛ Mamake kairu ni maskini kwamba kulipa karo ni jambo linalomtatiza ila anaongea na mwalimu mkuu kumruhusu mtoto wake asome akilipa kidogo kidogo

☛ Mwalimu Dhahabu anajishughulisha kuwatafutia mayatima wazazi wa kuwapanga

☛ Shirika la Hakikisho la Haki na Utulivu linajishughulisha katika kusaidia watoto kupata elimu kama vile chandachema

☛ Kituo cha wakfu cha mama Paulina kinasaidia Zohali aliyepelakwa alipokaribia kujifungua

4. a) maneno ya Kenya kwa Sudi katika karakana ya kuchongea vinyago chapakazi sokoni. Kenya anajaribu kumweza sudi sababu ya kuja kuwatembelea ilikuwa sudi achonge kinyago cha ngao.

(4x1=

4)

b) Nahau/msemo- mguu huu ni wako- nimekuja kwa sababu yako wewe. (2)

c) – malipo yangekuwa ya hali ya juu.

- mradi ungebadilisha maisha yake.
- jina lake lingeshamiri
- Angepata tuzo nyingi.
- Likizo ya mwezi mzima ughaibuni pamoja na familia.
- Wegeni wangependa kazi yake hivyo kupata soko Zaidi/umaarufu.

(5x1 =5)

- d) i) Muuaji –ndiye aliyepanga njama za kuangamizi wapizani wa majoka k.m Jabali.
 ii) katili – Anashauri kufungwa kwa soko bila kujali wanaochumia huko.
 iii) Mjanja – Anampa majoka ujanja wa kumkamata Ashua ili kufanaya Sudi achonge kinyago.
 iv) Fisadi – wanashirikiana na majoka kunyakua mali ya umma- soko la chapa kazi.
 v) kikaragosi
 vi) msaliti
 vii)mnafiki

zo zote

5x1=5

umuhimu

- Awakilisha viongozi wanafiki wanaotoa ushairi potovu kwa watawala.
 - Kielelezo cha viongozi wasaliti.
 - Kielelezo cha viongozi fisadi.
- Zo zote 2x2 = 4

5. Majazi

- ii) Majoka
 Ana hulka ya nyoka
 Anafanya chatu ofisini
 Apenda kumbeba fimbo na vitu amabavyo vina maumbo ya nyoka.
 Ana kampuni inayotengeneza na vitu sumu ya nyoka.
- ii) Sudi – Bahati nzuri
 Anabahatika kuwa na mke mrembo na mwaminifu.
 Anashirikiana na Tunu kuleta mabadiliko.
- iii) Kenga
 Anadanganya
 Anatoa ushairi wa kupotosha
 Anatimiza ujanja ili Sudi achonge kinyago.
- iv) Husda
 Mwenye wivu
 Anaonea Ashua wivu kwa urembo wake na elimu yake.
- v) Chopi
 Huwa analewa kila wakati
 Ngurumo
 Kombe
 Mamapima
 Tunu.

b) Kinaya

- i) Wanasagamoyo washerehekea miaka sitini ya uhuru ilihali soko linafungua na hakuna maendeleo yo yote.
- ii) Washererehekea uhuru ilihali watu bado wanadhurumiwa.

- iii) Wanafunzi wa majoka and Majoka academy hawafuzu- badala yake wanakuwa makabeji
- iv) Majoka kumtia ashua ndani ilihali asema anampenda.
- v) Kombe anahangaishwa ingawa ni mwanachama wa chama cha majoka.
- vi) Watu wasio na hatia wamefungwa ilihali wezi wa mali ya umma kama kenga na majoka wameachiliwa huru.
- v) Serikali kumpa mamapima kibali cha kuuza pombe ingawa inawana watu.

(zo

zote $5 \times 2 = 10$)

6) Tumbo

Uozo wa jamii

- a) Tumbo lisiloshiha
 - Dhuluma na unyanyashaji
 - Ardhi ya wanamadoporokomoka inatwaliwa na wenye nguvu.
 - Tamaa
 - Ulafi
 - Ukosefu wa haki
 - Ukatili
- b) Mapenzi ya kifaurongo
 - Ubinafsi wa Penina
 - Ubaguzi
 - Utabaka
 - Ufuska.
- c) Shogake dada ana ndevu
 - Unafiki safia na kimwana
 - Uongo wa safia na kimwana
 - Utepetevu katika malezi ya Bw. Masudi na Bi. Hamida.
 - Uavyaji mimba.
- d) Masharti ya kisasa.
 - Migogoro katika ndoa
 - Kuingilia ndoa kwa pupa
 - Kushukiana katika ndoa
 - Kukwepa majukumu kwa mwanamke.
 - Kujidunisha kwa msingi ya kiwango cha elimu + kazi
 - Umbea.
- e) Nizikeni papa hapa
 - Oti kuingiliana na wanjiru katika mapenzi ya kiholela
 - Usamabaji wa ukimwi
 - Kupuuza / kubeza maamuzi ya mtu katika maisha.
 - Jamii kusahau mashujaa wa baada ya kuugua – Oti alisahaulika.
 - Maisha kupotea kutokana na ajali – uendesaji mbaya.

7) Tumbo Lisiloshiha na Hadithi nyingine.

a) swali la muktadha.

i) msemaji – Jitu

(1x1)

ii) musemewa – Mago

(1x1)

iii) walikuwa katika mkahawa mshenzi baada ya Jitu Kula chakula chote na kulipia.

(1x1)

iv) Alikuwa amepanga kuja kuinyakuwa ardhi yao.

b) Sifa za jitu

(1x4)

i) Fisadi

ii) katili

iii) Jeuri

v)Mnafiki.

c) Mbinu:-

(1x2)

i) Uradidi – Kesho, kesho.....

ii) Uhuishi / Tashihisi,Nyumba zinazosimama

iii) Mdokeza : kama sote leuteamka.....kama.

d) Jinsi Jamii ina Tumbo Lisiloshiha

i) Unyekuzi wa ardhimali ya umma

ii) Ufisadi – wenye mamalaka inatumia nafsi za kunyakua ardhi ya umma.

iii) Matumizi mabaya ya vyombo vya dola.- Jeshi la polisi na askari wa Baraza kutumiwa.

iv) Raslimali ya umma inatumiwa vibaya.

v) Ulafi wa chakula – kutaka kula sana.

vi) Tamaa ya kuwa kiongozi au kunea mamlakani.

(zo zote 5x2=10)